

WAT IS POLITIEK?

Bij politiek dacht ik vroeger altijd meteen aan partijpolitiek, niet dat ik dat toen zo formuleerde, nee, ik dacht alleen maar aan partijen en kende er een paar van naam. Sommige hadden met godsdienst te maken, andere niet en dat was het verschil tussen rechts en links. Stemmen op zo'n partij mocht je als je eenentwintig was. Je ging dan in een hokje en het bleef geheim op welke partij je stemde. Je mocht ook niet aan mensen vragen wat ze stemden, want dat hoorde niet. Over vrouwen en politiek dacht ik niet. Natuurlijk waren er ook vrouwen in de politiek; niet zo veel zag ik toen we televisie kregen en mijn vader me vertelde dat ik nu de Tweede Kamer zag. Ik vond het wel leuk om daar naar te kijken en als er soms een vrouw sprak, zei mijn vader: nou die zou ik geen zoen willen geven. Dat was ik met hem eens, het waren meestal griezelige vrouwen met harde stemmen, heel anders dan alle andere vrouwen die ik kende, heel anders dan moeders.

Later begreep ik dat politiek ook nog andere dingen kon betekenen. Maar meestal waren dat dingen die van partijpolitiek afgeleid waren of er mee te maken hadden. Dat is politiek van je, betekende: dat is handig van je. Aktiegroepen oefenden politieke druk uit, betekende: ze deden iets waardoor de partijen aandacht aan ze schonken. Partijen werden steeds duidelijker voor me en de begrippen 'rechts' en 'links' kregen veel meer nuances. Maar op de één of andere manier bleven die partijen toch altijd ver weg van me, ondanks het feit dat mijn vader een zeer actief lid was van de KVP.

Wat niet ver weg van me bleef was de vrouwenrol, die ik van allerlei kanten steeds meer opgedrongen kreeg. Ik raakte in de vrouwenbeweging betrokken en op mijn tocht van MVM, Dolle Mina, naar praatgroepen en naar het Vrouwenhuis Amsterdam leer-

de ik veel. Het belangrijkste was dat er veel meer vrouwen waren die net als ik het gevoel hadden dat zij een beetje gek waren, meer vrouwen die zich ook anders en gediskrimineerd voelden. Ik leerde ook het één en ander over Marx en Engels, over partijpolitiek en vuile en schone handen, over pacifisme, gemeenteraden, ambtenarenapparaten enz. enz. Ik stond (en sta) achter het idee van het Vrouwenhuis, wat voor mij ongeveer inhoudt: laat vrouwen zelf maar eens uitzoeken wát ze willen en hóe ze dat willen. Eeuwenlang hebben we het met mannen samen geprobeerd maar waar heeft ons dat gebracht. Na verloop van tijd betekende dat zelf uitzoeken óók dat ik samen met andere vrouwen over politiek ging denken. Voor mezelf ontdekte ik dat socialisme in principe het beste bij feminisme aansluit. Dus de wereld in, dacht ik, en aan het werk. Maar nader onderzoek van enkele zich socialisties noemende partijen bezorgde mij de griezels. Daarin echt aan het werk gaan met zo weinig echte vrouwenachterban? Daarin mijn energie steken met hopeloos vechten tegen bierkaaien, begeleid door honend gelach, geglimlach, gegrap en het niet au sérieux genomen worden? Nee, koos ik, na eindeloos gepieker, daar ga ik mijn energie niet insteken, dat kan ik niet emotioneel en bovendien bereik ik niets, ik ga geen roepende in de woestijn worden. Nu streef ik ernaar dat het aantal roependen groter gaat worden. Ik ga aan het werk binnen het Vrouwenhuis en daarbuiten in mijn werk en kontakten. En als we met veel veel veel vrouwen zijn, misschien waag ik me dan nog eens in die politieke arena. Maar voorlopig denk ik dat het werken met vrouwen in vrouwengroepen voor vrouwen politiek effectiever is, dan het opkomen voor vrouwenzaken in een politieke mannenpartij.

MOETEN VROUWEN IN DE POLITIEK?

Een goede vraag, waarop wel veel moreel-getinte antwoorden zullen komen van vrouwen die zich zorgen maken over het gevaar dat je in de politiek alleen met behulp van 'mannentaktieken' kunt overleven, terwijl veel feministen dat nu juist in strijd vinden met de uiteindelijke feministiese waarden en doelstellingen. Ik ben zelf niet zo bang voor die vuile handen, en ik denk dat er allerlei argumenten te bedenken zijn vóór de participatie van vrouwen in de politiek. Mijn antwoord op de eerste vraag is dus duidelijk: ja, er moeten vrouwen in de politiek, liefst feministiese vrouwen, en zoveel mogelijk.

Persoonlijk heb ik veel meer moeite met een andere vraag, nl. deze: kunnen vrouwen in de politiek, en zo ja, welke vrouwen? En met 'politiek' bedoel ik dan de officiële politiek, die met politieke partijen, verkiezingen, gemeenteraden, commissiewerk, aktiekomitees enz. te maken heeft. Laatst was ik in het Vrouwenhuis tijdens het Fem-Soc weekend, en ik voelde me erg schuldig ten opzichte van al die aktieve vrouwen die in obskure uithoeken van het land ontzettend moeilijk werk doen. Je zult toch vrijwel al

je vrije tijd moeten besteden aan een wethouderszetel in gemeente X, dacht ik steeds vol afgrijzen.

Want ik vind de officiële politiek niet leuk, dat is al mijn eerste probleem.

Ik heb wel het soort universitaire opleiding waardoor ik — formeel — heel geschikt zou kunnen zijn... Vandaar het schuldgevoel. Maar er zijn nog veel meer problemen: ik ben getrouwd, ik heb twee vrij jonge kinderen, en ik heb een baan voor drie dagen in de week. Bovendien ben ik op mijn manier best ambitieus en schrijf ik ook nog wel eens een stukje. Dat soort activiteiten — studeren, je eigen geld verdienen — lijken me onmisbaar voor mijn eigen emancipatie, maar als ik nu ook nog op politiek gebied actief moet worden, dan heb ik nooit meer een moment voor mezelf (en nóg meer schuldgevoelens t.o.v. mijn gezin, omdat moeder altijd schittert door afwezigheid). Als vrouw moet je — zeker in een openbare funktie, waarin je 'zichtbaar' bent — toch al beter zijn dan al je kollega's. Waarom? Omdat ze je niet au sérieux nemen, en omdat je als vertegenwoordigster gezien wordt van je groep: als jij afgaat,

gaan alle vrouwen af, dus dat kan je je niet veroorloven. Keihard werken is de boodschap. Ik heb de resultaten gezien bij een paar politiek actieve vrouwen die ik ken. Avond in avond uit op stap voor de partij, actiegroep of vul maar in. En hoe beter je het doet, hoe onmisbaarder je jezelf maakt. De éne klus leidt tot de andere, het politieke niveau waarop je werkt wordt hoger, en er wordt steeds vaker een beroep gedaan op je kundigheid, ervaring en verantwoordelijkheidsgevoel. Hoe kun je al die mensen die zo vast op je rekenen ooit nog teleurstellen? Je kunt niet meer terug. Ik weet niet of de vrouwen waarmee ik dat heb zien gebeuren veel last hebben van het vuile-handen-probleem, maar ik weet wel dat hun leven me erg doet denken aan het neurotische soort managers-bestaan van drukdoende mannen dat feministen altijd afwijzen als typies mannelijk, op pres-

tatie gericht gedrag. Zo wilden we toch juist niet zijn? Ik wil het in ieder geval niet. De dubbele belasting van de werkende, gehuwde vrouw, wordt dan de *driedubbele* belasting van de werkende gehuwde vrouw-met-politiek-verantwoordelijkheidsgevoel. Moeten we het dan maar overlaten aan de kinderloze vrouwen? Of een soort politieke dienstplicht instellen voor feministische meisjes (denk erom, vóór je een kind krijgt eerst minstens twee jaar in de gemeenteraad). Ook al geen goede oplossing, omdat je dan net als je 'goed' aan het worden bent, weer moet ophouden. Zoals de meeste vrouwenproblemen heeft ook dit probleem weer alles te maken met gezin en opvoeding. Maar daar zijn we nog lang niet vanaf. Wat moeten we in de tussentijd? Wie het weet mag het zeggen.

EEN VROUWENPARTIJ → → → →

23 | 1976

De Vrouwenkrant heeft me gevraagd of ik wil opschrijven waarom ik vind dat we geen vrouwenpartij moeten oprichten. Nu kan ik daar wel dertig argumenten voor opsommen, maar eigenlijk vind ik het helemaal niet leuk om te schrijven wat vrouwen *niet* moeten doen. Het lijkt me helemaal niet zo gek als deze hele krant vol zou komen met stukjes over hoe goed het zou zijn om een vrouwenpartij te organiseren en dat heel veel anderen dat ook zouden vinden en dat er dan een vrouwenpartij opgericht zou worden, er geld en handtekeningen ingezameld zouden worden, en er gediskussieerd zou worden over een programma. Waarschijnlijk zou het verschil met het effect van andere vrouwenacties niet zo groot zijn: wat publiciteit, wat politiek inzicht van de deelnemers. Ten slotte is er heel weinig actie te bedenken die op zichzelf in staat is de bevrijding van de vrouw dichterbij te brengen. We vechten op zoveel terreinen tegelijk, tegen zo'n lange geschiedenis, tegen zo'n grote overmacht van kapitalistische en traditionele vormen van mannelijke onderdrukking, dat geen enkele strategie de overwinning zelfs maar zichtbaar of voorspelbaar kan maken. Voorlopig is het enige wat we kunnen het uitakteren van onze machteloosheid, om andere vrouwen duidelijk te maken dat hun gevoelens van onbehagen niet biologisch zijn.

Ook de politieke partij is bij uitstek geschikt om machteloosheid uit te akteren: de moeite om het geld bijeen te krijgen, de ruzies over het partijpro-

gramma (socialisties of niet?) en de contacten met de pers (mannen of niet?); de jaloezie op de lijsttrekker, het teleurstellende aantal zetels omdat vrouwen liever niet op een partij stemmen, de perscommentaren hierop, de moeilijkheden om in het mannelijke politieke toneel nog een rol te spelen die ergens op slaat. Gelegenheden te over voor vrouwen om zich bewust te worden hoe de politiek in het algemeen, en de partijpolitiek in het bijzonder, afgestemd is op de strijd tussen mannen onderling. Mogelijkheden genoeg om uit te vinden wat er nog binnen de grenzen van het kapitalistische systeem aan eer, macht en rijkdom te behalen is, en om dat systeem aanvaardbaar te maken voor al die mensen die binnen dat systeem geen enkele kans op eer, macht of rijkdom hebben.

Bewustzijn van machteloosheid dus; nuttig en nodig, maar overal heel makkelijk te verkrijgen. Wat moeilijker is, is een perspectief op betere omstandigheden. Wat wij nodig hebben, zijn die vormen van strijd waarin vrouwen hun eigen belangen en behoeften herkennen en waarin we perspectief vinden op het gebruiken van bekwaamheden. Ik denk dat vormen van strijd, die vrouwen in kleine groepen samenbrengen om die eigen bekwaamheden te ontwikkelen, voorlopig geschikt zijn om vrouwen hoop te geven op bevrijding, dan de nederlaag in de mannenarena. Maar als we met heel veel zijn, is het misschien best leuk om onze vertegenwoordigsters in de krant te zien.

BLOEMENHOVEBEZETTING

mei | 1976

Dinsdag 18 mei. Tegen 8 uur 's avonds kwam er een vrouw het Vrouwenhuis in Amsterdam binnenstormen met het bericht dat de Bloemenhovekliniek zou worden gesloten en dat men daarmee nu bezig was. De reden was een klacht van een Duitse vrouw dat ze niet goed was behandeld omdat ze nadat ze de kliniek verlaten had, een spontane abortus had gekregen. Later bleek dat deze vrucht de tweede van een tweeling was. Vanwege die ene klacht werd

de hele kliniek gesloten en zouden vele vrouwen gedupeerd worden. Dit was zo ongehoord (is er ooit een ziekenhuis gesloten omdat onzorgvuldig gehandeld zou zijn?!) dat onmiddellijk een aantal vrouwen in de auto sprong en naar Heemstede reed. Bij aankomst bleek dat al 3 van de 4 behandelkamers (met apparatuur) waren verzegeld. De verzegeling van de 4e kamer was door 6 vrouwen 'van het eerste uur' tegengehouden en zij hielden de ka-

mer bezet. Je kunt moeilijk een ruimte afsluiten waarin mensen zitten. Bovendien wilde het bestuur van de kliniek ons niet wegsturen, omdat we uiteraard maar al te welkom waren. Anders had de politie ons kunnen wegslepen wegens huisvredebreuk. De komst van de vrouwen werd dus met gejuich begroet en het verplegend personeel verzorgde ons dan ook ruim van eten en drinken. Regelmatig kwam iemand van het bestuur ons van de toestand op de hoogte stellen. Inmiddels hadden de telefoons constant gerinkeld en kwamen er steeds meer vrouwen tot er \pm 50 vrouwen waren. De politie bleek erg in de war van deze plotselinge kink in de kabel en pleegde links en rechts overleg: ook met het bestuur die ze steeds probeerden te overreden te zeggen dat wij weg moesten, zodat ze ons eruit konden slepen. Het was een onzekere en spannende toestand in die behandelkamer. De politie stond voor de deur en er kon van alles gebeuren, maar we waren vastbesloten om te blijven. Op een gegeven moment kwam het bericht dat de politie van plan was om binnen te komen en wij moesten snel overleggen wat we dan moesten doen. Niemand had ooit eerder aan een bezetting meegedaan. 'Blijven zitten, je zo zwaar mogelijk maken en tegenstribbelen zodat een goede rel ontstaat' werd besloten en iedereen zat klaar. Gelukkig gebeurde er niets, hoofdzakelijk omdat door de herrie de 19 nog aanwezige patiënten konden worden gestoord.

Iedereen was erg waakzaam en steeds vroegen we ons af: 'Wie is dat? Hoort hij erbij of is het een spion?' Want ook dat werd ons verteld: er liep politie in burger rond. Opeens riep iemand: 'Vrouwen, hier naast is een man die allerlei apparatuur weghaalt!' Een bestorming was het gevolg en de arme arts (want dat was het) werd omringd door 10 vrouwen en indringend ondervraagd. Hij bleek zich voldoende te kunnen legitimeren en mocht zijn spullen meenemen. Om ongeveer 2 uur 's nachts gaf de officier van justitie Andreae een perskonferentie en verklaarde dat hij de verzegeling niet zou doorzetten vanwege obstructie (wij dus!) en dat hij op *dit moment* geen verdere actie zou ondernemen. De bezettende vrouwen hebben toen overlegd of ze weg konden gaan of voor de zekerheid toch blijven. We besloten tot het laatste en een groep van 8 vrouwen bleef achter. Inmiddels hadden alle vrouwen telefoonnummers opgegeven en was er een telefoonketen opgezet, zodat iedereen weer onmiddellijk gewaarschuwd kon worden.

Woensdag 19 mei. Om 7 uur 's ochtends was onze nachtploeg weer paraat. Het was een kritiek moment, omdat dan de patiënten die die nacht in de kliniek waren geweest, zouden vertrekken. We waren bang dat de politie op dat moment zou komen, het moment dus waarop er geen vrouwen werden behandeld en er niemand in bed lag. Dat gebeurde niet en de nieuw aangekomen vrouwen konden dus normaal worden geholpen. De bezetting werd overgenomen door een groep vrouwen uit Wageningen. Nu was het wachten op de uitslag van de vragen in de kamer aan Van Agt. Omstreeks 6 uur zei Van Agt (met andere woorden) dat hij de uitspraak van de 2de kamer aan zijn laars lapt en zijn beleid dus niet

zou wijzigen. Toen was duidelijk dat we weer direkt actie moesten ondernemen. De telefoonketen werkte uitstekend en nadat het bestuur daarom had gevraagd, waren er binnen de kortste keren tientallen vrouwen in de kliniek. Voortdurend kwamen er meer vrouwen bij tot het er zeker ruim 200 waren. Lange tijd konden we niets doen omdat het bestuur zijn eigen beleid eerst moest bespreken, samen met enkele vrouwen van de aktievoersters.

1 uur 's nachts. Het bestuur heeft uit zeer betrouwbare bron vernomen dat tussen 3 en 4 uur vannacht een inval door de politie zal worden gedaan. Er worden nu voorbereidingen getroffen om het ze zo moeilijk mogelijk te maken. Er moeten zoveel mogelijk vrouwen in de behandelkamers worden gepropt. De rest gaat in de gang voor de buitendeur zitten. De oprijlaan is al volgezet met auto's, zodat ze niet met overvalwagens voor de deur kunnen komen. Er zijn gestencilde instructies uitgereikt wat je moet doen als je wordt opgepakt en meegenomen. Er wordt op aangedrongen niet te gaan vechten, maar lijdelijk verzet te plegen. Vannacht zijn er nog 20 patiënten in de kliniek, die ingelicht zijn. Anneke Goudsmit (voorzitster van het bestuur) deelt mee dat er sterke politieke druk wordt uitgeoefend om de inval niet te laten doorgaan. Het kabinet is in beraad op het Catshuis en het wordt voor hen dus ook wel een slapeloze nacht! Er zijn nog steeds ongeveer 200 vrouwen (en wat mannen) aanwezig en er wordt nog steeds gebeld om meer.

1.15 uur. De medische apparatuur wordt nu weggehaald, omdat het bericht is dat 80 man mobiele eenheid straks op ons wordt afgestuurd.

1.45 uur. We worden aangeraden nu vast naar de w.c. te gaan, want we moeten misschien erg lang in de behandelkamers zitten. Er is van alles te eten en te drinken, behalve bier. Anneke Goudsmit: bier en een massa mensen hebben de neiging elkaar op te winden.

2 uur. Uitgelegd wordt hoe we ons moeten verzamelen in de behandelkamers. Er worden 3 kamers bezet met ieder \pm 30 vrouwen. De rest zit voor de buitendeur en in de wachtkamer. Wanneer de politie komt, geven we elkaar een arm, maar als je geslagen wordt, dan moet je loslaten en je mee laten nemen.

2.30 uur. We zitten nu in de behandelkamers en beginnen flink zenuwachtig te worden. Straks komen er misschien 80 van die enge mannetjes van Van Agt! We zitten flink op elkaar gepropt (de kamers zijn niet groot) en iedereen zoekt een goed plaatsje voor armen en benen. Hoe brengen we de tijd door: slapen, praten spelletjes doen, zingen? Een aantal vrouwen begint te zingen en de tekst wordt aangepast, zodat we al gauw worden gemaakt stilier te zijn vanwege de patiënten. Op de wijs van Vader Jacob zongen we:
Bloemenhove, Bloemenhove
blijft bestaan, blijft bestaan
alle vrouwen eisen, alle vrouwen eisen:
VAN AGT MOET GAAN, VAN AGT MOET GAAN!!!

Er zijn 6 kamerleden van de PvdA gekomen die ook blijven tot er een beslissing over de inval is.

2.45 uur. De politie/marechaussee is onderweg hierheen. Het kabinet vergadert nog steeds, het is blijkbaar een chaos. We oefenen hoe te zitten als de politie komt: armen in elkaar en in een kring.

3.30 uur. De eerste busjes politie zijn er nu en stellen zich voor de kliniek op. Het schijnt nog wel een half uur te kunnen duren voor ze binnenkomen.

3.50 uur. We horen dat de inval is afgelast. Er is contact geweest met het Catshuis. De Uyl heeft opdracht gegeven de aktie af te gelasten!! HOERA! HOERA! HOERA!

4 uur. Anneke Goudsmit vertelt dat Irene Vorrink haar heeft gezegd dat de aktie tot in beslagname voor onbepaalde tijd is uitgesteld. Het bestuur van de kliniek gaat nog bespreken of ze een kort geding

gaan aanspannen. Ze is ervan overtuigd dat er voorlopig niets zal gebeuren en we rustig naar huis kunnen gaan. Mocht het nodig zijn, dan kunnen we direkt weer worden opgebeld.

4.15 uur. We ruimen de behandelkamers op, 2 vrouwen helpen de weggehaalde apparatuur weer binnenzetten. Dan wordt iedereen over de beschikbare auto's verdeeld en rijden we in het licht van de opkomende zon naar huis, doodmoe maar ontzettend opgelucht.

Hulde aan het personeel van Bloemenhove dat zo verschrikkelijk hulpvaardig en solidair was en ook vele zenuwachtige uurtjes nachtrust heeft opgevoerd!

••• VERKRACHTING: VOOROORDELEN

27|1976

Als je verkracht of aangerand bent, is het vaak moeilijk daarover te praten. Er is meestal meer begrip voor de dader dan voor het slachtoffer. Jij moet bewijzen dat je echt niet gewild hebt en dat je je tot het uiterste hebt verzet. Dit heeft rechtstreeks te maken met een aantal maatschappelijke vooroordelen rondom verkrachting en aanranding.

- *niet elke vrouw wordt aangerand of verkracht, dat overkomt alleen een bepaald soort vrouwen.* Dus niet de keurig getrouwde vrouwen, maar wel de zgn. 'vrije' vrouwen, de dellen, de kafeetypes, kortom de vrouwen die het niet zo nauw nemen. Dit is onzin! Uit onderzoeken is wel bekend dat bij aanranding/verkrachting op straat, vrouwen die er minder weerbaar uitzien meer risico lopen omdat ze een makkelijker prooi zijn. 50% van de verkrachtingen geschiedt echter binnenshuis, dus dan gaat dat niet meer op. Er wordt ook nooit gesproken over de vrouwen die door hun eigen man verkracht worden. Dat mag, volgens de wet kan je in ieder geval niet door je eigen man verkracht worden.
- *één man kan één vrouw niet verkrachten, m.a.w. je hebt ten slotte zelf gewild anders had-ie er niet in kunnen komen.* Vergeten wordt hier (niet toevallig) dat mannen vaak de smerigste versiertrucs gebruiken om je het bed in te krijgen, dat ze fysiek meestal veel sterker zijn en gewend hun zin te krijgen, zeker waar het vrouwen betreft. Verder dat ze niet schromen daarbij geweld te gebruiken (mes, pistool) of daarmee te dreigen. Daar komt nog bij dat vrouwen geleerd is passief en afhankelijk te zijn, je verzetten en desnoods de ander uit lijfsbehoud pijn te doen, doen vrouwen niet zo makkelijk.
- *aanrandingen/verkrachtingen vinden alleen buiten plaats, bv. in de bosjes en in het donker op straat.* Dat is niet waar! Voor de helft gebeurt het binnenshuis, vaak door bekenden (vrienden, vaders, ooms, buurmannen). Dat is ook eigenlijk heel begrijpelijk. Bij een bekende ben je minder op je hoede, laat je je gemakkelijker inpakken en wil je geen trut wezen. Aangiftes zijn in deze gevallen ook veel moeilijker i.v.m. eventuele wraakakties van de dader, medelijden met hem

kan je ook weerhouden van het doen van aangifte. De politie is in deze gevallen ook veel lastiger, het delikt is volgens hen veel moeilijker te bewijzen, of je nou echt niet wilde en zo.

- *vrouwen willen verkracht worden, ze genieten van een verkrachting.* Misschien niet bewust, maar dan toch zeker onbewust. Vrouwen zijn immers van nature masochisties zeggen onze psychiaters. Alsof wij het heerlijk vinden vernederd en vertrapt te worden, met geweld te worden genomen. 'Als een meisje nee zegt, dan bedoelt ze ja' wordt er met carnaval gezongen. Dit is een rechtstreekse vrijbrief voor mannen om vrouwen niet serieus te nemen en gewoon te doen waar ze zin in hebben. Als een vrouw nee zegt is het voor een man zelfs veel spannender, ze zijn van nature toch veroveraars en vrouwen willen toch veroverd worden. Op een politiebureau werd een vrouw gevraagd na een verkrachting of ze er van genoten had. Bij de ondervraging wordt minitueus uitgeplozen of er geen moment was dat je hebt toegegeven, en of je je wel tot het uiterste toe verzet hebt.
- *mannen hebben grotere seksuele behoeftes/potentie dan vrouwen.* Mannen worden voorgesteld als beesten die het niet kunnen helpen dat ze ineens een vrouw pakken. Dit klopt niet met een onderzoek waaruit bleek dat de meeste verkrachtingen gepland zijn.
- *mannen die verkrachten zijn psychies niet normaal.* Volgens recente onderzoeken is een verkrachter niet abnormaler dan iedere andere man, hoogstens wat agressiever. In de praktijk is het inderdaad zo, dat wanneer je verkracht bent je verhaal geloofwaardiger is als het gaat om een 'psychopaat', surinamer of gastarbeider (gediskrimineerde groep dus), dan wanneer je verkracht bent door een student of een keurige, getrouwde meneer. Je kunt je inderdaad afvragen of het zo afwijkend is dat sommige mannen verkrachten in een maatschappij waarin mannen geleerd wordt vrouwen te minachten, te haten en te overheersen. Maar 'gastarbeiders, surinamers etc. moeten wel van onze vrouwen afblijven en zeker als ze getrouwd zijn'.

Er zijn vast nog meer vooroordelen te bedenken. Het belangrijkste is dat ze een functie hebben, nl. dat mannen hun gang kunnen gaan en voor hun daden vrijgepleit worden. Vrouwen moeten hun plaats weten en achteraf niet zeuren, want ze hadden het toch kunnen weten. Het gevolg is dat vrouwen daarvoor vaak schuldgevoelens hebben of krijgen over

het feit dat ze aangerand of verkracht zijn. En ze durven er niet over te praten met ouders, vriendin, vriend, man of andere bekenden. Het blijft daarmee een verborgen probleem en dus bestaat het dan ook niet zoals wij veel (ziekenhuis, maatschappelijk werk e.d.) hebben horen zeggen. Daarmee is de cirkel rond.

SEKSUEEL GEWELD

27/1976

Eén van mijn vriendinnen is doodsbang om 's avonds als het donker is op straat te lopen of te fietsen. Sinds zij jaren geleden door een man van haar fiets werd gesleurd en bijna gewurgd, durft zij niet meer alleen naar huis. Gelukkig zijn haar vrienden altijd bereid haar te begeleiden, maar zij is van hen afhankelijk.

DIT IS SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN.

Als ik 's middags van het Vrouwenhuis naar huis rijd, door het spitsuur en dwars door de stad, word ik tot drie keer toe nageschreeuwd door mannen in auto's, die zich staan te vervelen voor het stoplicht. Als ik thuis ben heb ik zin om iemand te wurgen, van mijn goede humeur bleef niets over.

DIT IS SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN.

De man met wie ik meelift vertelt mij dat hij de eigenaar is van een nachtclub in Frankfurt. Hij vraagt me of ik voor hem wil werken en als ik er niet op inga haalt hij een bundeltje duitse honderdjes te voorschijn. Ik krijg er één of twee als ik met hem wil neuken. Ik zit in zijn auto, ik blijf lachen.

DIT IS SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN.

Ik sta in een volle tram, dicht tegen andere mensen aangedrukt. Ik voel een hand van achteren tussen mijn benen naar mijn kruis gaan. Ik roep 'godverdomme' en draai me om, maar ze kunnen het allemaal gedaan hebben. De gezichten om me heen kijken onverschillig, afkeurend, ze houden niet van vrouwen die vloeken.

DIT IS SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN.

Ik loop 's nachts door de Amstelstraat, op weg naar

huis en de portier van een nachtclub begint me te volgen. Op het Rembrandtsplein neem ik een taxi. Dat kost me een tientje.

DIT IS SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN.

Ik weet dat vrouwen door mannen verkracht worden, geslagen worden. Gechanteerd worden met seksuele ervaringen, bedreigd worden, nagelopen en nageroepen worden, dat aan vrouwen geld geboden wordt in ruil voor seks, bescherming aangeboden wordt in ruil voor seks, een veilig bestaan aangeboden wordt voor seks.

DIT IS SEKSUEEL GEWELD TEGEN VROUWEN.

Ik weet dat het voor vrouwen moeilijk is om over deze ervaringen te praten. Omdat het te pijnlijk is, omdat het te gevaarlijk is. Omdat gezegd wordt, dat het hun eigen schuld is, dat ze slecht zijn, dat ze sletten zijn dat zo iets hen overkomt. Immers, mannen doen zo iets toch niet zomaar! Je hebt het er naar gemaakt. Mannen doen zo iets zomaar. Maar de schuld wordt geschoven op de vrouw. Had je maar niet 's nachts op straat moeten lopen, had je maar geen korte rokken moeten dragen, of nog liever: ik dacht dat jij ze wel aankon! Je bent toch geëmancipeerd? Nou dan moet je daar ook maar tegen kunnen! Mensen die zo reageren helpen mee aan het seksueel geweld.

Laten we de stilte doorbreken, laten we bij elkaar komen om te praten over wat ons is aangedaan. Laten we huilen als praten te pijnlijk wordt en laten we manieren bedenken om een eind te maken aan het seksueel geweld.

TJA, U LOKTE HET UIT

27/1976

In het volgende voorbeeld worden aan een slachtoffer van een 'straatoverval' dezelfde vragen gesteld als die gesteld worden aan een slachtoffer van verkrachting. Deze getuigenis — en trouwens de hele strekking — doen inderdaad belachelijk aan. Toch zijn het vragen die bij verkrachting vrij algemeen zijn.

- Meneer Jansen, u werd overvallen op de hoek van het Damrak en de Prins Hendrikkade?
- Ja.
- Vocht u met de overvaller?
- Nee.
- Waarom niet?
- Hij was gewapend.
- Toen nam u de bewuste beslissing toe te geven aan wat hij vroeg, in plaats van u te verzetten?
- Ja.
- Gilde of schreeuwde u?

- Nee, ik was bang.
- Ah ja, bent u ooit eerder overvallen?
- Nee.
- Heeft u ooit eerder geld weggegeven?
- Ja, natuurlijk...
- En dat deed u graag?
- Waar wilt u naar toe?
- Wel, laten we het eens anders zeggen, meneer Jansen. U heeft in het verleden eerder geld weggegeven, om het duidelijker te stellen, u staat bekend om uw filantropische instelling. Hoe kunnen wij er zeker van zijn dat u het er niet op aan stuurde uw geld met geweld kwijt te raken?
- Zeg, moet u horen, als ik het wilde...
- Laat maar zitten. Om hoe laat werd u overvallen?
- Om ongeveer elf uur 's avonds.
- U wandelde op straat om elf uur 's avonds? Wat ging u doen?

- Ik liep daar gewoon.
- U weet toch dat het behoorlijk gevaarlijk is 's avonds op straat. Stond u er niet bij stil dat u wel eens overvallen zou kunnen worden?
- Daar heb ik niet aan gedacht.
- Wat droeg u op die dag meneer Jansen?
- Tja, even nadenken... Een pak. Ja, een pak.
- Een duur pak?
- Wel... ja, ik ben een succesvol advocaat, weet u.

•Met andere woorden, meneer Jansen, u liep 's avonds over straat in een pak dat prakties 'etaleerde' dat u iemand was om op een gemakkelijke manier aan geld te komen, is dat niet zo? Ik bedoel, als we niet beter wisten, meneer Jansen, zouden we kunnen denken dat u het UITLOKTE, is het niet?

Uit: Verkracht: dan had je maar niet. Skriptie van Betty Vinken, bladz. 34 en 35.

MENSTRUATIE: DE EERSTE KEER

28 | 1976

Eindelijk was het dan zover. Ik had 'ut'. Jarenlange spanning van wat 'ut' zou zijn. Vage vermoedens, iets met je kut, meer wist ik niet. Of het mee of te-genviel weet ik niet meer, dat was ook niet belangrijk, waarvoor het diende zou ik vele jaren later achter komen, ook dat was niet belangrijk. Hoe 'ut' echt heette wist ik ook niet. Een ding was maar belangrijk op dat moment, ik had 'ut' en het had te maken met 'groot worden.'

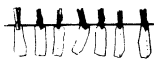

Het begon ongeveer 1½ jaar daarvoor. Woensdagmiddag: zomer, zwemmen met alle kinderen uit de buurt. Niet in het zwembad, nee, in het kanaal, even buiten het dorp. Van de brug af duiken, plezier maken. Altijd de zelfde kinderen. Die woensdag stond de tweeling van de buurt, Bep en Margriet, toe te kijken. Waarom zwemmen jullie niet? riepen wij. Zenuwachtig giechelen. Zwijgen. Doe niet zo flauw, waarom niet? Na enig overleg riepen ze: we hebben 'ut' en mogen daarom niet zwemmen. Wat hebben jullie? We klommen het water uit en gingen de brug op. Hier moesten we achter zien te komen. Ze stonden ons op een manier aan te kijken, waaruit wij konkludeerden dat dit wel eens heel belangrijk zou kunnen zijn. Ze zwegen als het graf. Vraag het maar

aan je moeder. Daar konden we het mee doen. 's Avonds in de keuken, onder de afwas: Bep en Margriet zwommen vanmiddag niet, ze hadden 'ut'. Wat is 'ut'? Zwijgen. Wist duidelijk niet wat ze hier mee aan moest. Keek ook wat verschrikt met een hoofd van: zo iets vraag je toch niet! Ze kon er niet omheen en zei iets van, jij krijgt het ook, als je wat ouder bent (ik was toen 9). Als je het hebt ben je groot. Ik was razend nieuwsgierig wat het zou kunnen zijn. Meer vertelde ze niet. Jammer. Vanaf die tijd hield ik alle meisjes, die zich wat giechelend afzijdig hielden, niet meegymden, angstvallig in de gaten. Misschien lieten ze wat los wat me wijzer maakte. Maar nee hoor, ik hoorde duidelijk nog niet bij het 'rijk der volwassenen'. Minachting sprak uit hun blik. Ik werd er echt helemaal wanhopig van. Niemand die me iets vertelde. Al dat geheimzinnige gedoe. Opstandig maakte het me. Toen de dag dat ik 'ut' kreeg. Tussen de middag. Op de w.c. zag ik het. Ik wist onmiddellijk dat dit 'ut' moest zijn. Ik riep m'n moeder en liet het haar zien. Ze zei niets, haalde verband en zei er bij dat ik dit iedere maand zou krijgen en voegde er in één adem aan toe, dat het dit was waarom Bep en Margriet niet mochten zwemmen. Ze was het niet vergeten. Ik gedroeg me ogenblikkelijk zoals de meisjes die 'ut' al hadden. Geheimzinnig en minachtend naar de rest van de klas. We hadden 'ut', maar niemand wist waarom. We wisten alleen dat we groot waren. 'Groot zijn' had in die tijd een magiese betekenis voor me. Ik was de oudste van vijf kinderen, overal schulden en niet christelijk. In deze tijd zou je over een a-sociaal gezin praten. Toen was de term nog niet uitgevonden, armoede drukte echt op me, nooit kon er iets, nooit was er geld. Groot zijn betekende voor mij dan ook: van school, geld verdienen voor je ouders, een zakcentje voor jezelf. Groot zijn betekende vrijheid, onafhankelijk, volwassen zijn. Daarom was de dag dat ik 'ut' kreeg een mijlpaal in m'n leven.

TAMPON OF GEEN TAMPON

Een brandende vraag waarop ikzelf het antwoord proefondervindelijk heb vastgesteld: Nee!! Alle voordelen ga ik hier niet opsommen; wie regelmatig de STER bekijkt en damesbladen leest, weet er alles van. 'Ook tijdens de lastige dagen...' De ellende zit in zo'n klein staafje samengeperste watten met een touwtje eraan. Daar begin het al:

zo'n touwtje kan breken tenslotte. Bij krachtig trekken in de vroege ochtend als de spieren nog niet ontspannen zijn bv., wil zoiets wel gebeuren (gelukkig niet vaak, maar toch). De tampon eruit halen vind ik al iets afschuwelijks. Soms weigert mijn vagina gewoon zo'n kring af te staan en moet ik bijna de opening forceren.

28 | 1976

Instoppen: een uitgebreide handleiding zit bij elk doosje en lees die goed, want doe je het verkeerd dan is het een pijnlijke zaak, ronde top of niet. En als de wattenprop verkeerd zit, moet je hem er uit halen en kun je weer opnieuw beginnen.

Een tampon is *droog* en wil die er makkelijk ingaan, dan moet je vagina *nat* zijn. Ook dat is niet altijd het geval, waardoor ik vaak het gevoel heb met geweld een kurk erin te duwen en bij dat idee alleen al krijg ik de zenuwen.

Met een tampon met inbrenghuls gaat het al niet veel beter. Die gevallen zijn een stuk hygiënieser, maar ze inbrengen blijft even lastig en pijnlijk. Bovendien moet je zoiets ook nog in de goede richting duwen, anders...

De eerste keer dat ik ze gebruikte, kreeg ik er na veel gepruts en pijn dan eindelijk een tampon in. Eén keer deed het extra veel pijn en pas later heb ik me gerealiseerd dat ik mezelf met die wattenstaaf ontmaagd had. Een onromantieser manier kan ik me niet voorstellen, maar aan de andere kant is het wel een aardige gedachte dat je het zelf kunt doen.

Als zo'n kring er eenmaal inzit, dan voel je hem niet meer. Dat is uiteraard het grote voordeel van die dingen, maar als je wat verstrooid bent, kan ook dat de meest afschuwelijke gevolgen hebben. Je kunt hem *vergeten*... het is merkwaardig te ontdekken hoe je vagina het probleem van de vergeten tampon

oplost, al raad ik niemand aan dat zelf uit te gaan vinden. Na een tijdje vormt zich een hoeveelheid slijm om de tampon waarmee de vagina zichzelf tegen infectie beschermt. Door die slijmlaag glijdt die tampon er op een gegeven moment vanzelf uit, maar ik weet nog goed hoe verbijsterd ik toen zat te kijken.

Ook kan het gebeuren dat je per ongeluk een tweede tampon op de eerste duwt die je vergeten was. Dat merk je natuurlijk wel, want je krijgt hem er niet ver genoeg in. Maar dan moet je die eerste eruit prutsen of door iemand anders uit laten halen en een toestand dat dat geeft... Toen ik na de affaire met de vergeten tampon naar de dokter ging om te laten controleren of alles nog wel in orde was binnenin, keek die man me aan of ik een seksfreak was en alleen maar aan me wilde friemelen. Ook dat nog na al die ellende! Wat overigens weer eens het voordeel benadrukt van je eigen vertrouwde plastic spekulum.

Alles bij elkaar genomen kies ik dus maar voor maandverband, met of zonder plakstrip, dubbeldik, vormhoudend of niet, zijkantlekkage of juist wel, biologies afbreekbaar, met of zonder plakstrip en weet ik veel wat nog meer. En als ik een enkele keer toch nog een tampon gebruik, klem ik m'n tanden op elkaar en leg drie knopen in m'n zakdoek.

AKTIE

Maandag 20 december 1976 heeft het Vrouwenbevrijdingsfront een actie gevoerd tegen dr. Adam's Boots in de Oude Doelenstraat te Amsterdam. Deze laarzenspecialzaak heeft een etalage in Kerstfeer ingericht. Temidden van veel hulst ligt een half ontklede vrouw, een bebloed mes naast haar. Haar handtas, sjaal en bril liggen her en der verspreid in de sneeuw. Een man, nog net zichtbaar achter een kerstboom in de hoek, verdwijnt met de hand aan zijn gulp. Er zijn een paar laarzen zichtbaar. De prijzen zijn erbij vermeld.

Verkrachting en moord op een vrouw door een man worden gebruikt om de laarzenverkoop te stimuleren. Het Vrouwenbevrijdingsfront vindt dit een walgelijke exploitatie van vrouwen. Zij eist dat deze zaak haar etalage onmiddellijk wijzigt en zich voortaan onthoudt van seksistische reclametrucs. (Inmiddels is aan de eis voldaan en de reclame verwijderd.)

29 | 1977

PTT-VROUWEN

Op 1 maart 1974 kregen 5300 medewerkers van de Centrale Directie van de PTT in Den Haag te horen, dat hun arbeidsplaatsen binnen enkele jaren overgebracht moesten worden naar Groningen en Leeuwarden. De regering had plannen om rijksdiensten te spreiden. De PTT zou een steentje moeten bijdragen aan een rechtvaardiger verdeling van de werkgelegenheid in Nederland. Van inspraak, medezeggenschap en vrijwilligheid van het personeel was

geen sprake. De ambtenaren kwamen dan ook hevig in verzet.

De groep waarvoor de spreiding waarschijnlijk het meest bedreigend was, de gezins- en familieleden van de PTT-ers kregen echter nauwelijks aandacht. Hun belangen werden door niemand behartigd, ze moesten maar afwachten. De toekomst voor echtgenotes, schoolgaande kinderen en afhankelijke bejaarde ouders werd plotseling heel onzeker. Hoe

31 | 1977

zullen de kinderen reageren op een verandering van school, het gemis van vrienden en clubs? Kunnen de vrouwen wel een baan vinden in Groningen, een vervanging vinden voor al hun sociale bezigheden, hun familieleden nog wel genoeg zien? Hoe zullen de nieuwe woonomstandigheden bevalen?

Het lag voor de hand dat onder deze omstandigheden iemand actie ging ondernemen. Op 6 maart stuurde één van de 5300 vrouwen van PTT-ers een open brief aan alle vrouwen van PTT-ers naar de pers. Voor veel vrouwen was het een opluchting te merken dat zij niet alléén met al die problemen zaten, dat zij niet in hun ééntje rebelleerden tegen de rol van aanhangsel van hun kostwinner, dat veel méér vrouwen hun eigen leven hadden en niet van plan waren dat eigen zèlf-opgebouwde leven op te geven.

De Aktiegroep Protesterende PTT-vrouwen werd in zeer korte tijd een begrip. De kern van de groep bestaat uit 8 vrouwen. Ze voerden actie met een typies

PTT-wapen, de telefoon. Ze belden voortdurend met kamerleden, ministers, burgemeesters, directeuren enz. Ze vergaderden met een vertegenwoordiger van de stuurgroep die zich uitsluitend bezighield met de spreiding, waarna ze 4000 handtekeningen verzamelden, die werden aangeboden aan de voorzitter van de Bijzondere Kamerkommissie inzake het Spreidingsbeleid. Met aanhangsters en sympatisantes hielden ze demonstraties. Tijdens een kamerdebat over de spreiding kampeerden een aantal vrouwen gedurende drie dagen op het Binnenhof.

De vrouwen merkten hoe positief het is om samen actie te voeren. Dat ze er bewuster van gingen leven. Dat ze een band kregen die ze tevoren nooit hadden gehad. Ze ontdekten wat solidariteit is. De Aktiegroep Protesterende PTT-vrouwen is ook nu nog actief. Ze hebben goed actie gevoerd want ze bereikten ermee dat de discussie over de spreiding nog steeds gaande is.

O VERGANGSTOESTANDEN

32 | 1977

Ongeveer een jaar na de operatie (baarmoeder) begonnen ze, dat wat ik mijn 'toestanden' noem.

Ik ging in januari gewoontegetrouw lekker gezellig in de uitverkoop snuffelen. Toen gebeurde het. Zo maar opeens pikte ik een paar vuurrode oorbellen, zó groot en zó rood. En ze waren zó afschuwelijk lelijk, ook dat nog! Eenmaal buiten de winkel stond ik op mijn benen te trillen en dook razendsnel een kof-fieshop in. Achter een groot glas thee met citroen zat ik even later bij te komen. Maar ik voelde me toch niet lekker en dacht: 'Wat moet je nou in hemelsnaam met zoiets, wat een krengen.' Ze druisen namelijk tegen al mijn gevoel voor schoonheid in en bovendien, hoe kwam ik er bij om dit te doen, want ik was in mijn gevoel zo oneerlijk geweest.

Ja, dat was het begin, men zegt alle begin is moeilijk. Maar al spoedig bleek dat het helemaal niet meer zo moeilijk was. Ik begon te stelen als een ekster, vooral alles wat glansde en oranje, rood, knalrood was. Het werd ook steeds groter, bijvoorbeeld een knalrode duster, afschuwelijk lelijk. Naderhand denk je: hoe is mij dat gelukt, hoe heb ik dat zo gauw en onopgemerkt kunnen wegstoppen! Toen belde ik mijn huisdokter op. 'Jasses meid, kom maar gauw hierheen', zei hij. Na een half uurtje praten besloten we samen om een psychiater te raadplegen. Hij telefoneerde en ik kon nog diezelfde avond komen. Met de zenuwen in mijn lijf ging ik er heen, want ja, je huisdokter ken je al vanaf je prille jeugd en zoiets aan hem vertellen is niet zo erg. Hij hielp me met m'n kleine ziektes, grote ziektes, zes bevalingen, enz., maar zo'n vreemde dokter, eng hoor! Daar zit je dan tegenover een rustige en aandachtig luisterende man en jij moet vertellen. Bij het begin beginnen. Jeugd, ouders, opvoeding, opleiding, beroep, eerste huwelijk, tweede huwelijk, je zonen, ziekte, operatie. En dan komt alles boven, je wanhoop! Je jankt, maar eigenlijk wil je niet janken, mag het niet van jezelf, je moet flink zijn, niet kinderachtig. Nou trut, hou op, denk je, maar je blijft door-

gaan, want er is zoveel naar boven gekomen. Je ontdekt dat de dingen die je dacht afgewerkt te hebben er nog zitten, diep weggestopt. De man tegenover je maakt nu en dan een aantekening, geeft je een papieren zakdoekje om je jarenlang verstopte tranen te wissen. Hij spreekt, z'n stem is vriendelijk, troostend. 'Ja, dit komt wel meer voor, kleptomanie, zo erg is het niet, hoor, maar er moet wel wat gebeuren.' Ja, dat begrijp ik, zeg ik. Dan staat hij op, loopt naar zijn medicijnkast. 'Wat hij nu wil gaan doen', vraag ik achterdochtig. 'Hormooninjectionen', zegt de rustige stem, 'we zullen de hormoonhuishouding weer op peil brengen.'

Ik schrik eerst en word dan kwaad, razend! Om drie redenen eigenlijk.

Ten eerste: zijn eigengereide houding, hij beslist, ik heb geen medezeggenschap over mijn eigen lichaam; ten tweede: paniese angst voor hormonen; ten derde: het woord huishouding. Een woord waarin ik gevangen en geketend was, dat rotzooi opruimen, eeuwig wassen, stofzuigen, altijd beschikbaar zijn, geen tijd voor jezelf, geen greintje privacy betekende. Een (v)echtgenoot de hele dag thuis (WAO), die zich overal mee bemoeide. Zo van: moet je dit niet doen, moet je dat niet doen, waar ga je heen, hoe lang blijf je weg. Zonen die met olifantspoten door het te kleine huis stampen en overal hun troep neergooien!

Ik schreeuw en loop weg. Ik loop jankend naar het huis van een vriendin, die thee voor me maakt en troostend haar armen om me heen slaat. Vanaf die tijd ga ik dagelijks op stap met m'n tas. Wel sociaal gericht stelend, hoor, 't groot-kapitaal. Verzamel alles in dozen, koffers, de meeste dingen glanzend, oranje, knalrood, veel rood. De dingen worden ook groter, rode japonnen, rode overhemden, rode sokken. De vrijheid gaat in het rood gekleed, ik voel me er niet rot onder, lekker spannend en slaap 's nachts geheel ontspannen de slaap der rechtvaardigen.

Dan na 8 maanden, ja hoor, daar komt het: 'Mevrouw, wilt u meekomen, bedrijfsrecherche.' En dan komt de rest. Politie, cel, huiszoeking. Halen drie personenwagens troep uit mijn huis. Vragen brutaal, zeldzaam arrogant. Man arbeidsongeschikt, waarvoor? En wat voor medicijnen krijgt hij daarvoor? Je antwoordt. Vragen verder. Hij is zeker impotent? Geen vriend? O nee? Je ziet ze denken: zie je wel, daar ligt het probleem, ja hoor, daar komt het door! Sigaretje, vragen ze. Ik ben kwaad en zeg dat ik niet rook. Later, als ze de buit opgestapeld en uitgestald hebben, laten ze het me zien. 'God nog aan toe', zeg ik en ik begin te lachen, 'hoe heb ik het bij elkaar gekregen, wat veel.' 'Ja', zeggen ze, 'het kan aardig oplopen, hè?'

Na twee dagen word ik met de arrestantenwagen weggehaald om voorgeleid te worden. Als ik wegga zijn ze vriendelijk en wensen me het beste. Ze menen het ook nog! Eerst de officier van justitie. Hij vraagt, beschaafd, beleefd, intellectueel, namen van vrouwenarts, psychiater, huisdokter. Dan naar de rechter-kommissaris. Weer vragen, weer beschaafde stem. Hij moet overleg plegen met de officier en dan mag ik naar huis.

Een week later ligt er een brief van de reklassering. Ik ga erheen op de mij voorgeschreven tijd en word daar uitgehoord door de directeur. Een week daarna weer een brief, maar nu voor de psychiater.

Vraagt naar m'n huiselijke omstandigheden. Ik zwijg, heb de pest in! Stik maar, denk ik. Twee we-

ken later weer een brief, een uittreksel van z'n rapport: 'Volledig toerekeningsvatbaar, vrolijke meid, houdt van lekkere dingen, snoept graag.' Kleptomanie, menopauze?' Punt. Hoe is het mogelijk! Ik heb nog nooit snoep gepikt, snoep nooit, lust geen zoe-tigheid. Hou wel van lekker eten, maar dat is toch geen snoepen.

Dan komen opeens de opvliegers. Sta te baden in m'n zweet, vlekken voor m'n ogen, slapeloosheid, altijd moe en besluit dan samen met m'n huisarts voor hormooninjectionen. Liever nog 5 jaar een prettig leven dan 15 jaar kontinu ellende. En het leven wordt weer leefbaar, weg opvliegers, weg slapeloosheid en... weg kleptomanie. Maar... als de injectie uitgewerkt is begint alles weer opnieuw. Intussen komt ook de veroordeling: 2 maanden voorwaardelijk en 100 gulden boete. Strafolblad dus, je kunt het er mee doen! Waarom straffen ze je voor een ziekte, zij zeggen zelf dat je er niets aan kunt doen. Maar goed, alles gaat verder prima, dus ga je maar door met je hormooninjectionen. Na 2 jaar besluit je samen met je dokter om te stoppen met de injecties en hormoonpillen te slikken. Ze helpen niet zo goed, je voelt je de ene dag wat beter dan de andere, dat wel, maar de kleptomanie is ook weer terug gekomen. Niet meer iedere dag. Maar toch wel één maal per week. Geen verzameling meer, nu is het rode wijn, rode zalm, garnalen in blik. Ben ik dan toch een snoepster? Nou ja, laat maar zitten. Chagrijnig ben ik in ieder geval niet!

VROUWENWERKLOOSHEID

33 | 1977

Soms verschijnen er in onze westerse wereld plotseling allerlei voorzieningen voor buitenshuis werkende vrouwen. Fabrieken openen kresjes, waar moeders hun kinderen naartoe kunnen brengen, tenminste als ze er werken. Kantoren adverteren met aan de school aangepaste werktijden. Part-time banen zijn volop te krijgen. Wasserettes schieten de grond uit en de reclame voor complete in drie minuten klare maaltijden is niet van de lucht. Al deze dingen gebeuren als het goed gaat met de economie, als er zoals we dat noemen een hoogconjunctuur is, als er dus volop werk is. Maar dat is niet het enige wat er gebeurt, wat er zich dan tegelijkertijd afspeelt is dat de mensen een beetje anders gaan denken over buitenshuis werkende vrouwen. Deze veranderingen in het denken over buitenshuis werkende vrouwen zien we ook in andere situaties. Het duidelijkst was dat wel tijdens de twee grote wereldoorlogen. Tijdens deze oorlogen, toen miljoenen mannen in het leger vechten moesten de vrouwen de opgevallende plaatsen in de economie wel innemen. En wat gebeurde er met het denken van de mensen? Dit: een vrouw met kleine kinderen die hele dagen werkte werd niet beschouwd als een slechte moeder, maar als een goed 'vaderlandster'. Het werk wat ze deed werd niet als onvrouwelijk beschouwd en dat een vrouw bepaald werk niet zou kunnen was geen kwestie van discussie, het moest gewoon gedaan worden, het werd gewoon gedaan. Hoewel in min-

dere mate zien we ook sporen van deze veranderingen in het denken van de mensen over buitenshuis werkende vrouwen als het goed gaat met de economie, als er een teveel aan werk is.

Maar wat nu, als het slecht gaat met de economie, als er geen werk is, als er gesproken wordt van een laagconjunctuur. Het ligt voor de hand, vrouwen naar huis, naar de keuken, naar de kinderen. Mannen moeten eerst werk hebben. Er speelt zich iets vreemds en dubbels af in onze samenleving. Terwijl ieder mens het recht heeft op arbeid, bestaat er een soort ongeschreven wet dat vrouwen de plicht hebben zich terug te trekken zodra er geen werk genoeg is. Zoals een meneer een aantal weken geleden in de Volkskrant schreef: 'Is het nou zo erg voor vrouwen om zich terug te trekken en hun plaatsen ter beschikking te stellen aan de vele werkloze jongeren?' En zoals mijn vader er schande van sprak dat twee gehuwden samen een dubbel salaris verdienen in 'n tijd met zoveel werkloosheid, waarom blijft die vrouw niet gewoon thuis, vroeg hij zich af. Heen en weer worden vrouwen geslingerd, als ze nodig zijn kunnen ze opeens alles en wordt het ze o, zo makkelijk gemaakt om te gaan werken. Maar als de economie ze niet zo goed kan gebruiken worden ze terug gestuurd naar hun 'eigenlijke werk', wat niet eens als werk beschouwd wordt. Huisvrouw, zonder beroep...

Ook nu, nu de werkloosheid in alle westerse landen

alleen maar toeneemt is sterk merkbaar dat vrouwen weer terug naar huis worden gestuurd. Al sinds het begin van de zeventiger jaren vertoont zich een dalende lijn in het aantal arbeidsplaatsen voor vrouwen. De geregistreerde werkloosheid van vrouwen is hoger dan die van mannen. Maar ook de cijfers over de verborgen werkloosheid en de verhalen van vrouwen die niet aan het werk komen in deze krant liegen er niet om. Steeds moeilijker wordt het voor vrouwen om werk te krijgen en langzaam beginnen er al weer mensen te roepen. Vrouwen, opzij voor de kostwinner. In dat begrip kostwinner zit de ellende. Vrouwen laten er zich snel door imponeren. Ze willen niet doordrammen op werk voor hunzelf. Veel vrouwen doen snel weer een stap opzij voor een kostwinnende man, die haar baan toch veel harder nodig heeft.

Het dubbele, het vreemde in onze samenleving blijft bestaan. Waarom vrouwen opleiden in allerlei beroepen, als zij hun kennis uitsluitend mogen gebruiken in tijden van hoogkonjunctuur of oorlogen.

Waarom mannen opzadelen met de eeuwige plicht tot werken, tot prestaties enz. Waarom iedere vrouw ongeacht haar capaciteiten uitsluitend omdat ze kan baren met hetzelfde beroep opzadelen.

Zoals het er nu uitziet lijkt een tijd van hoogkonjunctuur ver ver weg. We zullen er daarom voor moeten

gaan strijden het werk wat er is eerlijk te gaan verdelen. Het werk binnenshuis en het werk buitenshuis. Een vijfjarige werkdag voor vrouwen en mannen lijkt veel vrouwen een uitstekend idee. Maar denken mannen er ook zo over? Ze zullen er minder snel toe geneigd zijn. Het is allemaal niet zo zeer hun probleem. Veranderen is makkelijker voor diegenen die denken daar wat bij te winnen. En mannen denken in het algemeen niet dat ze iets te winnen hebben bij vermindering van hun werktijd buitenshuis.

We zullen zelf moeten vechten, we zullen van onze schaamte dat wij misschien een kostwinnersplaats bezet houden afmoeten, we zullen ons moeten wapenen, we zullen moeten vechten voor de plaatsen die er nog zijn en voor meer, we zullen onze ideeën moeten uitdragen en we moeten opschieten met onze plannen, het tij keert, het gaat hard, er wordt al druk op ons uitgeoefend, er wordt ons al gezegd aan anderen te denken, er wordt al stemming tegen ons gemaakt. We zullen hard moeten werken voor wat we willen. Het zal allemaal niet zo snel gaan, de oude patronen worden nu eenmaal niet zo snel doorbroken. Het zal strijd kosten, veel strijd, van ons, van vrouwen. Mannen zullen het niet voor ons doen.

HET KAN KINDEREN KRIJGEN

33 | 1977

Ongeveer drie jaar geleden ging ik voor het eerst solliciteren. Het zou nog een paar maanden duren voor ik afgestudeerd was, maar ik dacht ik begin maar vast, want het begon toen al minder makkelijk te worden om een baantje te krijgen. Ik was getrouwd. We wilden geen kinderen. Ik zou eerst drie jaar gaan werken en na drie jaar zouden we nog eens kijken of we echt geen kinderen wilden. Ook dat betekende voor mij niet dat ik op zou houden met werken, hoogstens een paar jaar. Ik wou erg graag werken. Ik had mijn vak (psychologie) ook gekozen om het soort werk dat je ermee kon gaan doen.

Nou daar ging ik dus solliciteren bij een gemeentelijke dienst in een van de grote steden. Ik had de goede opleiding en een jaar ervaring bij zo'n dienst in een andere grote stad. Dat hadden toen nog niet veel mensen. Er zaten 2 menteren achter de tafel. Eerst praatten ze over het baantje en vroegen mij dingen, wat ik kon enzo. Na een kwartiertje begonnen ze:

'Ja, hum hum, u bent getrouwd hè? hum hum'

'Ja', zei ik nietsvermoedend.

'Ja, hum hum, en u hebt geen kinderen hè? hum hum.'

'Nee', zei ik.

'Ja, ja, hum hum'. En toen begonnen ze erover dat ze al eens een mevrouw hadden gehad die ook getrouwd was en geen kinderen had en die was na negen maanden zwanger en die was toen opgehouden met werken. Ik zat ze waarschijnlijk enigszins dom aan te kijken, want ik snapte absoluut niet wat dat met mij te maken had. Ja, ja en ik moest goed begrijpen dat het twee jaar duurde voor iemand helemaal ingewerkt was. Het begon mij te dagen. Ik zei: 'Maakt het nog wat uit of ik überhaupt kinderen wil of kan krijgen en of ik dan van plan ben op te houden met werken?' Nee, dat maakte niet uit, want de gemeente wil het niet hebben.

Nou daar zat ik dan, een koe. Het kan kinderen krijgen en dus krijgt het ze en dus kan ze dan niet meer werken. Het kan niet denken, dus wat voor plannen ze heeft of wat ze denkt dat ze wil, doet er niet toe. Het gesprek heeft nog een half uur geduurd maar daar kan ik me niets meer van herinneren.

Natuurlijk kreeg ik een brief thuis waarin ze een andere reden opgaven. Zuiver uit koppigheid ben ik nog drie keer bij die dienst gaan solliciteren, maar ze zijn nooit meer zo eerlijk geweest.

INCEST

34 | 1977

Van de Vrouwenkrant had ik al wel eens gehoord, maar ik heb er nooit over gedacht er lid van te worden. Toen ik las, dat het novemnummer over verkrachting zou gaan, heb ik dit nummer besteld en

besloot ik lid te worden. In de krant vroeg u om reacties van vrouwen, die verkracht zijn. Daar wil ik dan mijn verhaal aan toevoegen. Ik vind het altijd

moelijk beknopt iets te vertellen, dus het zal een lang verhaal worden.

Ik was bijna tien jaar, toen ik met één van mijn broers alleen thuis was. Hij begon aan mij te friemelen. Ik moest mij uitkleden. Ik had al vroeg ontwikkelde geslachtsdelen en menstrueerde al voor mijn tiende. Kortom ik was een vrouw om te zien, 1.65 en 50 kilogram.

Ik durfde mijn ouders niets te zeggen. Hij kwam van die tijd af steeds bij mij en hij had volledige gemeenschap met me. Hij dreigde mij met van alles en nog wat, dus ik hield mijn mond. Mijn broer is 6 jaar ouder dan ik. Als ik hem 2 weken wist te ontlopen, bleef hij de volgende keer extra lang en deed hij mij pijn. Omdat ik voorheen veel met hem optrok, hadden mijn ouders geen argwaan. Ik werd een paar maal niet ongesteld. Na vier maanden wist ik dat ik in verwachting moest zijn. Ik was toen 11 jaar en 7 maanden. Ik ben weggelopen, door de politie opgepikt en zodoende kwamen mijn ouders het te weten. Om het voor andere broers en zussen te verbergen en voor buurt en familie, werd ik ondergebracht bij een kennis van mijn vader, die onderwijzer was, veilig en ver weg.

Hier kon ik de zesde klas afmaken. 31 juli werd mijn dochter geboren in het ziekenhuis, onder tangverlossing. Die dag ervoor was ik 12 geworden. Mijn ouders lieten al die tijd niets horen. Toen ik weer thuis kwam na een paar weken, werd alleen even medegedeeld dat ik maar nergens over moest praten, alles was immers vergeven en vergeten!?

Ik kwam weer in hetzelfde huis met dezelfde broer. Mijn broer probeerde het weer, dit keer voor geld. Ik heb het dit keer gelijk aan mijn ouders gezegd. Toen ik net 15 jaar was ben ik naar een pleeggezin gegaan, omdat het thuis niet ging met mij. Het was een prettig gezin, mijn schoolprestaties werden beter en ik slaagde dat jaar voor de mulo met glans, terwijl het andere jaren kantje boord was. Afgesproken was, dat ik na dat jaar weer naar huis zou gaan, mijn broer woonde toen nog thuis. Uiteindelijk ben ik als eerste van ons tweeën het huis uit gegaan om intern te gaan wonen in het bejaardentehuis, waar ik werkte. Het kind heb ik af moeten staan na de geboorte,

ik zag het niet. Ik heb achter het adres kunnen komen, zij zat in een tehuis voor minder begaafde kinderen. Drie jaar geleden is zij omgekomen met een verkeersongeval. Ondanks het verdriet dat dit met zich meebracht, was het voor mij een grote opluchting. Het ene moment hield ik van haar, het andere moment haatte ik haar, omdat zij immers ook van mijn broer was. Mijn broer is de laatste jaren begonnen met mij lastig te vallen. Hij randt mij niet aan, maar schrijft vervelende brieven, komt aan de deur om mij te vertellen over zijn slechte huwelijk en dat hij van mij houdt. Ik zeg hem, dat ik van hem walg en dat hij al genoeg voor mij verpest heeft, dus beter op kan donderen. Het laatste half jaar gaat het gelukkig weer beter. Ik heb gedreigd de politie in te schakelen of praatjes rond te gaan strooien op zijn werk, als hij zich weer laat zien. Ik geloof, dat hij wel voelt, dat ik dit ook wel zal doen, het is immers al een half jaar rustig aan de deur en de postbode. Pas de laatste jaren (ik ben nu 23), ben ik gaan praten. Ik voel dat het nu beter met mij gaat, ik ben minder angstig en zie een hoop dingen wat gezonder. Ik heb een goede vriend gehad, die helaas 1½ jaar geleden overleden is aan een hartinfarct (30 jaar). Ondanks alles kan ik op een fijne en goede tijd terugzien die mij ondanks het leed toch verder geholpen heeft. Hij heeft mij verder geholpen en was vooral waar het 't seksuele leven betrof, voorzichtig, teder en geduldig.

Ik sta wel tamelijk argwanend ten opzichte van mannen. Ik baal van kerels, die aan je friemelen in treinen en bussen, ik baal van mijn vriendins vader, die dubbelzinnige opmerkingen tegen mij maakt. Sinds 2 jaar werk ik in een internaat voor minder begaafde meisjes van 14-20 jaar. Zij komen veelal uit zwak-sociale gezinnen. Vooral incest-verhoudingen komen meer voor dan je denkt. Wat begin je als zwakkere vrouw tegenover een veel sterkere man? Als ze willen, gebruiken ze geweld en kun je wel ophouden met tegenspartelen. Mijn naam en adres wil en durf ik niet te vertellen in deze brief, misschien later nog. Het ging er mij om een bijdrage te doen met mijn verhaal.

L EVEN MET EEN VROUW

Leven met een vrouw heeft in elk geval één voordeel: er is geen man in huis die de baas is of wil zijn, en daarin door de hele maatschappij wordt gesteund.

Als je met een vrouw leeft ben je beiden huisvrouw, al dan niet na veel geruzie over het huishouden. Je bent beiden geneigd op de ander te letten, obstakels die haar zouden kunnen hinderen bij voorbaat weg te nemen. Beiden heb je schuldgevoel. Beiden heb je een baan, in principe, dus contacten buitenshuis.

Het klassieke seksuele eenrichtingsverkeer van het huwelijk bestaat niet. Toch is seksualiteit vaak een probleem in vrouwenrelaties, eigenlijk op dezelfde manier als het dat voor heteroseksuele vrouwen is. De seksualiteit wil vaak niet zo goed als je onder-

drukt bent. Zijn vrouwen in vrouwenrelaties dan toch onderdrukt? Ja.

Alle vrouwen zijn nl. onderdrukt. Vrouwen worden niet als persoon gezien, maar uitsluitend als: moeder, verzorgster, werkster, seksobject, statussymbool. Tussen deze elementen zakt de persoon als totaliteit weg, zowel voor de onderdrukker(s) als, psychologies, voor de vrouw zelf. Het hoogst wat een vrouw kan bereiken is nog altijd: mevrouw en moeder worden. Alle mannen en vrouwen begrijpen dan wat zij is: een normale vrouw, op haar plaats en bestemming gearriveerd. De homoseksuele vrouw is geen moeder, verzorgster enz. Dus ziet men *niets* van haar. Daarom is de reactie die de buitenwacht heeft bij een vrouwenrelatie: wie is het mannetje, wie is het vrouwtje? En dat hoeft dan niet eens ne-

gatief bedoeld te zijn: men kan zich gewoon niets voorstellen bij twee vrouwen. Hoe leven zij samen? Men kan het niet weten, zolang ervan wordt uitgegaan dat een vrouw geen zelfstandig en volledig mens is.

Dit heeft effect. Als je niet in het feminisme zit, voel je je als vrouw met een andere vrouw totaal ongezien, onzichtbaar, niet-bestaand, lucht. Daarom zijn homoseksuele vrouwen vaak schuw en verlegen, en snel agressief. Een engels onderzoek heeft uitgewezen dat homoseksuele vrouwen zich in hun baan vaak zo gedragen. Zo zit je dan dus met z'n tweeën in een vacuüm van onzichtbaarheid. Dat geeft extra spanningen, buiten de gewone spanningen waaraan een relatie al onderhevig is. Je kunt ook zeggen: de buitenwereld zet je beiden wegens haar voor vrouwen onderdrukkende structuur onder extra druk — je kunt niet uit het onzichtbaarheidsvacuüm komen. Het is dan ook een hele kunst om die druk en de daardoor veroorzaakte spanning niet bij elkaar te ontladen in hevige, grievende ruzies. Verschrikkelijke ruzies lijken in vrouwenrelaties onvermijdelijk te zijn. Het is mijn ervaring dat het heel, heel erg veel moeite kost om te zorgen dat je geen ruzie meer maakt.

Maar het belangrijkste wat een relatie met een vrouw zo moeilijk maakt, is dat vrouwen wezenlijk niet bij elkaar passen. Meisjes worden opgevoed met bestemming huwelijk, dus met als levensdoel: dienstbaar zijn aan één man. Dat betekent dat ze niet worden opgevoed en gekonditioneerd tot zelfstandige wezens. Dan zou ze zich immers niet zo goed meer kunnen aanpassen aan haar toekomstige man. Daarom worden trekken als koppigheid, vastberadenheid, eigen willetje, eigen meningsvorming, initiatief nemen, baas spelen enz. bij meisjes onderdrukt. Ze moeten lief zijn. Voor het overige worden meisjes *verwaarloosd* zou je kunnen zeggen. Ze merken al gauw dat moeder, maar ook vader, meer aandacht heeft voor haar broertje. Die verwaarlozing, met name in de emotionele sfeer, heeft als belangrijk gevolg, dat meisjes niet leren van zichzelf te houden. (zie ook Ph. Chessler, *Vrouw en waanzin*; S. Firestone, *Dialectics of Sex*). Het 'gezonde egoïsme' van de 'normaal' opgevoede man is vrouwen vreemd. Wij worden opgezaald met de normen van naastenliefde en altruïsme (histories is

dat heel duidelijk: de door de christelijke kerk met de mond beleden naastenliefde werd van vrouw op vrouw overgeleverd, terwijl de mannen zich bezighielden met het martelen en doden van ketters, waaronder ca. 10 miljoen heksen, en van heidenen in alle werelddelen). Ook nu nog geldt dat christelijke mannen als handelaar of zakenman 'een beetje' oneerlijk mogen zijn.

Doordat de vrouw door emotionele verwaarlozing en de 'gewone' onderdrukking een identiteit wordt onthouden, kan ze in het huwelijk worden *afgekonditioneerd* (voltooid) door en op haar man: hij vormt haar definitief, niet naar zijn beeld, maar naar zijn eisen. Deze vorming gaat voor de buitenwereld onmerkbaar, maar snel: zo ongeveer wanneer de vrouw haar tweede kind heeft, is zij afgekonditioneerd. Twee lesbische vrouwen zitten dus in principe met het probleem dat zij nog niet zijn afgekonditioneerd en dat ook niet worden. Want vrouwen kunnen niet de ander op zichzelf afkonditioneren. Dat is mannenwerk. (Ex-getrouwde vrouwen die met een vrouw gaan leven zijn afgekonditioneerd op de verkeerde. Het probleem van niet bij elkaar passen blijft; is vaak nog groter.)

Wat moet je samen als twee onaffe vrouwen? Proberen één vrouw te worden die af is, dus met z'n tweeën één hele vrouw worden? Dat klinkt misschien gek, maar in de praktijk gaat dat zo. Er zijn dan twee mogelijkheden: twee verschillende vrouwen vullen elkaar aan, of: twee dezelfde vrouwen versterken elkaar.

De eerste mogelijkheid, de komplementaire, is wezenlijk heteroseksueel, want gebaseerd op ongelijkheid. Een dikke vrouw met een dunne, een intelligente met een domme, een dominerende met een onderworpen, een actieve met een passieve, enz. Het is in zulke relaties nog wel mogelijk heteroseksuele rolpatronen te vermijden, maar niet mogelijk heteroseksuele onderdrukkingspatronen te vermijden. Een van beide vrouwen verliest op den duur. Zij raakt zichzelf kwijt en ook haar vriendin.

De andere oplossing: twee vrouwen, die elkaar versterken, is gebaseerd op gelijkheid. Dit is de moeilijkst te realiseren leefmogelijkheid: je moet je verzetten tegen de gangbare (man-vrouw) onderdrukking en tegen de (kapitalistische) levenshouding van: je moet toch zelfstandig zijn.

HUISHOUDSCHOOL

36 | 1977

Wat betreft de eerste juffrouw van die tijd die ik me weet te herinneren: als naaldvakken niet het terrein was waar jij je helemaal in thuis voelde, werd er gebruik gemaakt van in hoeken staan of een paar uur opgesloten worden in een paskamer.

En de juffrouw in het koken: die er ook vaak geen raad mee wist en ons dan maar weer eens zei, dat die meiden te sloom en te stom waren, en hoe we in godsnaam dachten, op deze manier nog eens aan een man te komen (zijzelf was ongetrouwd). Maar ze wist het wel met die overtuiging te stellen dat je je eerste minderwaardigheidskomplex zonder meer in je zak kon stoppen.

En dan de juffrouw in de opvoedkunde: die het woord kut of lul niet eens durfde uit te spreken, ook niet in andere of meer bedekte termen, rood werd, suikerklontjes at en vaak snikkend de klas uit liep, als haar hierover vragen werden gesteld. Maar zich met overgave kon herstellen als zij het over baby's kon hebben en luiers, dus hadden wij het daar ook altijd over, misschien omdat wij toch als de fokkers werden uitverkoren, trouwen, kinderen krijgen en opvoeden wat we zelf zijn, want meer wist je niet en het was toch wel leuk als je op een bepaalde leeftijd dit soort van mannen en baby's kon verzorgen. En dan waren er twee nonnen (hoofden wel te ver-

staan). Ze rusten hopelijk verder in een wat geschikter oord.

De godsdienstman of kapelaan die je nog steeds in die tijd naar de hel kon sturen (Godsdienstwaanzin). De gymleraar, de knappe leraar die nog tussentijds gitaarles gaf aan de meisjes, dus kan je nagaan wat een vlot type, bemind bij juffrouw en scholieren moet hij zijn geweest. Maar zijn werkelijke wezen liet hij blijken op ouderavonden, waar jouw negatieve kanten zeer negatief tegenover je ouders werden uitgesproken: 'Ze is lui en wij weten niet wat we met haar moeten beginnen.' En als je nou eens onhandelbaar was of gewoon anders over de dingen dacht dan zij, werd je naar juffrouw Zonnebloem gestuurd, hoofd van de huishouding op de huishoudschool en moest je mee werken aan de huishouding (DIT WAS DE ZOGENAAMDE STRAF). Zo waren de leraar Nederlands, de lerares Engels en de lerares in stofversieren. Maar nu er gevraagd wordt om eens een stukje te schrijven over huishoudscholen en over eigen ervaringen, denk ik toch nog: waren wij dan echt van dat tuig waar geen land mee te bezeilen viel? En werd daar (wat ik ondervond bij de rest van de mensen waarmee ik naar school ging), niet een behoorlijke bezitsdrang gekweekt en wel voor eigen huis, eigenbelang, eigen man. En werd je voor de rest niet onmondig gemaakt, om je aan te passen, aan wat waarschijnlijk maatschappij heet?

Na de lagere school moest ik wat anders vinden omdat ik nog naar school moest, ik wilde graag naar een huishoudschool. Een tante van mij wist er een waar haar dochter ook opzat. Ik heb me daar in laten schrijven en kon daar dus op school komen. De school stond in Amsterdam-oost. De school was aan de binnenkant niet mooi en aan de buitenkant evenmin. Ik ben daar in 1973-1975 op school geweest, de eerste dag was op 17 augustus, op wat voor dag weet ik niet meer. Het was een erg gezellige dag en sommige leraressen waren erg vriendelijk en aardig, de rest kon ik wel doodschieten. De lerares van kinderverzorging mocht ik erg graag die is ook in het laatste jaar mijn klasselerares geweest. Ik heb er wel van geleerd, maar dat is bij iedere huishoudschool zo. Ik heb wel geleerd hoe ik aardappels moet laten aanbranden, maar dat was ook niet zo moeilijk. Met de meisjes kon ik ook wel opschieten en heb daar ook erg veel met ze gelachen. Naaien heb ik ook geleerd want ze leerden ons hoe we een rits niet in moesten zetten en daarna leerden ze ons een rits goed inzetten, maar daar ben ik nog

niet achter gekomen, hoe dat wel moet. Ik heb wel wat aan die school gehad, want ik weet tenminste hoelang ik aardappels en groente moet opzetten, dit is voor mij al heel wat. Bakken heb ik ook geleerd en dat vond ik het leukste vak, als we gingen bakken at ik altijd het deeg op voor het de oven inging. Bij kinderverzorging wilde ik een keer naar huis gaan met een ander meisje, omdat ik karnemelk over de boeken gemorst had en dat stonk een beetje al te erg. Toen we beneden in de garderobe waren, zijn we gesnapt en moesten we tot 6 uur nablijven. Zo is dat ook een keer gebeurd met maatschappijleer. Ik had helemaal geen zin in die les en ik ben een keer de hele les op de gang gaan zitten met dat zelfde meisje. We moesten weer tot zes uur blijven en ik moest een opstel schrijven over de reden waarom ik geen zin had. Natuurlijk heb ik er niet veel aan gedaan en de lerares werd ontzettend kwaad.

Het eerste jaar was ik bijna blijven zitten maar na veel discussies mocht ik toch voorwaardelijk overgaan. Na die school ben ik naar een internaat gegaan en daar heb ik verder huishoudonderwijs gevolgd. Ik had er al gauw de bale van, want ik wilde werken. Ik had nog zeven maanden voor de boeg, voor ik naar huis toe ging. Ik ben daar begonnen 23 februari 1976 en tot ik naar huis toe moest, heb ik in een gezin gewerkt met een dochttertje van minstens een half jaar. Dit was werk voor 5 dagen, overdag was ik intern op school. Het gezin is erg hartelijk voor me geweest en ik heb nog steeds contact met hen. Het kind is nu 2 jaar en praat honderd uit. Als ik vakantie van mijn werk heb ga ik een weekend naar Nijmegen toe. (...)

Blijft het huishoudonderwijs dan toch een opleiding van huisvrouw en moeder? Hoe denken huisvrouwen van nu erover die een LHNO-opleiding hebben gehad?

Ik ben een paar jaar geleden weer gaan werken in een apotheek, als apothekersassistente. Dat kan zonder opleiding; ze vroegen wel naar mijn vooropleiding, toen zei ik gewoon MULO want anders had ik die baan nooit gekregen. Ze vroegen verder niet door, dus toen dacht ik, nou ik heb zoveel ervaring, wat maakt het uiteindelijk uit of je MULO hebt of niet. Je moet gewoon jezelf verkopen op een bepaald moment, dan lukt het dus wel. Ik heb heel veel vrijwilligerswerk gedaan binnen een buurthuis en school. 't Is allemaal erg aardig maar je krijgt er geen rooie cent voor, je mag het allemaal voor niets doen.

SAMEN STERK

Een scheidslijn, vader links, moeder rechts, kinderen er tussen in. Je moest van allebei houden, van vader links, van moeder rechts. Hield je meer van links dan was rechts boos en omgekeerd. Van allebei was je afhankelijk, je had allebei nodig. Een onmogelijk iets. Ruzies waarvan je niets begreep, die je niet kon bevatten, je voelde alleen. Je haatte die ruzies. Je ouders die je manipuleerden, indoktrineerden, je schuldgevoelens aankweekten. Vragen zoals:

Van wie hou je nu het meest en vind je mij liever dan je moeder?

Een vraag die ik mezelf ook vaak stelde, van wie hield ik nu het meest? Van mijn vader die me verwendte en die het voor me opnam als ik onenigheid had met mijn moeder? Of hield ik meer van mijn moeder die toch ook lief was maar die zo vaak mopperde en zeurde en die ook veel strenger was. Van hem mocht je alles en van haar mocht je niets. Ik dacht dat ik het meest van mijn vader hield, die was

ook zo verdrietig en hij hielp me toch altijd. Die had ook tijd voor je. Mijn moeder had het druk, was altijd bezig, was ook niet zo vrolijk.

Toen ik twaalf jaar was, wist ik het antwoord. Ik maakte een van hun ruzies mee die zo begon. Mijn moeder zat te lezen, Koffie! riep mijn vader. Zij gaf het hem en ging weer zitten, nauwelijks zat ze of hij vroeg weer iets. Dit herhaalde zich een paar keer. Hij was zo aan het treiteren dat ze op een gegeven moment kwaad werd en iets hatelijks zei. Waarop hij zo woedend werd dat hij er onbeheerst op los ging slaan. Hij beukte op mijn moeder in en toen ik haar zo zag, zich verwerend en huilend werd ik razend en sprong op hem af, schreeuwend en krijsend sloeg en schopte ik hem waar ik maar kon. Er volgde een stilte, mijn moeder en ik huilend de armen om elkaar heen geslagen elkaar troostend; stil maar, stil maar, het is niets. Mijn vader zat met gebogen hoofd in zijn stoel en smeekte me om naar hem toe te komen, hij had het niet zo bedoeld en ik had partij gekozen voor haar. Dat had hij niet verwacht. Maar toen ik weigerde werd hij opnieuw kwaad en begon te schelden. Hij kon het niet verkroppen dat ik voor haar gekozen had. Nooit meer heb ik daarna aan

zijn kant gestaan, want ik begreep opeens veel, ik voelde hoe hij me had gekocht met kado's, om van zijn schuldgevoelens af te zijn. Hoe onvolwassen en onredelijk hij was, hoe hij ons leven terroriseerde. Ook begreep ik waarom mijn moeder zo streng was en waarom ze niet vrolijk kon zijn. Ik voelde me schuldig dat ik niet meer van haar gehouden had of eigenlijk mocht ik niet van haar houden, want daarmee zou ik de woede van mijn vader op mijn hals gehaald hebben.

Vanaf die dag had mijn vader totaal geen invloed meer op mij. Hij was er en hoe, zijn gedrag werd steeds erger, maar dat was alles. Hoewel hij steeds zei spijt te hebben veranderde er niets, integendeel. Een paar jaar later hebben mijn moeder en ik overlegd of het niet veel beter zou zijn als we zonder hem zouden leven. Gezamenlijk werd er besloten dat het alleen maar gunstig zou zijn, als hij inderdaad ging. Mijn moeder heeft toen in overleg met ons besloten te gaan scheiden. Van die beslissing hebben we geen dag spijt gehad. Eindelijk was er ruimte voor harmonie en openheid. Ik had haar gevonden en kon haar vrij waarderen, zonder angst.

◀ MOEDERS EN DOCHTERS ▶

40 | 1978

5 uur.

Doe nu de muziek maar wat zachter,
je vader komt thuis.

Ruim even snel de kamer op,
staan zijn sloffen klaar?

Is de krant er al?

Nee?

Ga hem dan snel even halen
je weet hoe vervelend hij dat vindt, als die er
niet is, als hij thuiskomt.

Doe je pick-up nou uit, want het is veelste veel la-
waai

je weet toch dat hij moe is,
als hij thuiskomt.

Hij heeft hard gewerkt en wil
als hij thuiskomt
lekker rustig zitten,

de krant lezen,

zijn sloffen aandoen,

zijn borrel drinken.

Stuur de kinderen even naar boven,
hij kan niet tegen hun rumoer.

O, daar heb je hem...

Hallo schat,

ga maar zitten,

dan ga ik aan het eten beginnen,

even de was erin gooien,

de kinderen bezig houden,

de tafel dekken,

daarna de afwas doen,

koffie zetten,

kinderen wassen en in bed stoppen,

.....

als jij zit.

MISHANDELING

41 | 1978

'Je bent stapelgek', schreeuwde mijn vriendin toen ze begreep dat mijn gekneusde duim en kapotte lip de gevolgen waren van het slaan en schoppen van mijn eigen man. 'Hoelang pik je dit al?'

'Tien jaar', zei ik passief, 'je bent de eerste die het weet.' 'Hoe heb je het voor elkaar gekregen om dat uit te houden, waarom doe je zoiets?' vroeg ze verbijsterd. 'Omdat ik van hem hou ...', stamelde ik.

Terwijl ik dit zei voelde ik wat een cliché dat was, 'omdat ik van hem hou'. Alsof ik een damesroman uit mijn hoofd geleerd had: 'Moedig onderging zij zijn nukken en kuren, bleef hem steunen uit liefde en berustte in haar lot ...' Bah, wat een leven... Houden van een man die je schopt, slaat, stompt, uit-

scheldt, je je bed uittrapt, glazen naar je hoofd smijt, je keel dicht knijpt, je met een mes bedreigt?

Maar deed hij dit wel allemaal? Overdreef ik niet vreselijk? Verbeelde ik het me misschien en hadden we eigenlijk alleen maar een beetje ruzie zoals dat in de beste huwelijken voorkomt? We hadden toch ook zoveel plezier samen, hij kon het zo gezellig maken, mensen meenemen, bloemen... zijn ekskuses maken, zeggen dat hij het niet zo bedoeld had, zeggen dat hij zonder mij niet wilde leven, dat ik zijn steun en toeverlaat was...

Hoe wist ik wat waar was? Hoe wist ik wat normaal was? Wat gewoon is in een huwelijk, wat erg is en wanneer is nu eigenlijk iets mishandeling? Ik kende geen enkel ander echtpaar waar ik zoiets zag ge-

beuren als wat er bij ons gebeurde. Ik zag wel paren kwaad naar elkaar kijken, sissende opmerkingen maken, hoorde weleens vertellen dat ze nachtenlang praatten omdat er 'problemen' waren, bij hen thuis smeten ze met deuren, liepen kwaad weg... Maar nooit zag ik een man zijn vrouw in elkaar slaan. En wie zag het bij ons? Het gebeurde nooit als er iemand bij was, altijd pas als iedereen weg was. Niemand wist dat het gebeurde, niemand vermoedde het! Zo'n leuk modern stel als wij waren! Eén keer belden de benedenburen op, of het niet wat minder kon, ze schaamden zich voor hun visite. Verder zeiden ze er nooit wat over.

Ik voelde me niet opgelucht dat 'het' blijkbaar 'echt waar' was wat er gebeurde, dat ik niet droomde of zo, anderen hadden het immers gehoord! Nee, ik schaamde me, ik was niet in staat geweest niet te schreeuwen van de pijn, ik had mijn man in diskrediet gebracht... Ik kreeg dan ook een ekstra pak rammel, want ik had de fout begaan lawaai te maken... en het leek terecht... ik had geschreeuwd... hij beukte me 'alleen maar' met mijn rug op de grond en schopte me in mijn zij... moest ik daar nou zo'n drukte over maken?

Ik durfde het nooit aan iemand te vertellen, nooit aan iemand te vragen of haar zoiets wel overkwam. Ik hoopte dat iemand het me eens zou vragen, dat iemand het zou vermoeden, dat iemand het eens per ongeluk zag. Als ik er uit mezelf over zou beginnen, hoe kon ik bewijzen dat het waar was? Dat ik niet een zeikwif was dat haar man probeerde zwart te maken bij anderen? Zo'n leuke charmante man kon immers zoiets niet doen! En hij ontkende ook dat er van zoiets als geweld en agressie sprake was in ons huwelijk. Hoe kwam ik erbij dat hij mij in elkaar sloeg? Waar wond ik me over op? Soms wees ik dan op mijn blauwe plekken, schrammen en kneuzingen en vroeg wat hij daar dan wel van dacht. 'Dat doe je om mij te pesten, die blauwe plekken zijn nergens voor nodig, dat heb je zelf gedaan', riep hij. Dan was het alsof horen en zien me verging, alsof ik gek werd, niet meer op mijn ogen, oren en gevoel kon vertrouwen: hij stompte me, en ik kreeg een blauwe plek om hem te pesten, om hem in diskrediet te brengen, om naar anderen te doen alsof hij agressief was en ik zielig? Dit is de omgekeerde wereld, dacht ik. Maar wie zou me geloven? Hoe kon ik het tegendeel bewijzen? Hoe wist ik zeker dat hij géén gelijk had en ik wel? Wat was de waarheid? Wat was de werkelijkheid? Zijn gewelddadig optreden bleef voor mij tussen verbeelding en werkelijkheid instaan. Ik wilde zelf ook wel geloven dat het niet waar was. Ik schaamde me ervoor dat bij ons zoiets voorkwam. Ik zou mijn ouders niet onder ogen durven komen met zoiets schandaligs, ik voelde me afgaan bij iedereen bij het idee dat ze zouden weten dat ik zo'n man had, dit hoorde niet, zeker niet in onze zogenaamde beschaafde kringen.

Ik wilde het gewoon vergeten zodra het gebeurd was, hopen dat het per ongeluk was, dat het nooit terugkwam. Hij zei toch ook dat het per ongeluk was, dat het niet zo erg was, dat er eigenlijk niets aan de hand was... En ik vergat het, we maakten ple-

zier, ik pronkte met hem bij anderen, kijk eens wat een leuke man ik heb, zo aardig... Dan was ik ineens weer verrast en verbaasd als zijn geweld weer losbarstte, ook al was dat maar 4 dagen later... En ik 'vergat' het weer, wilde het niet weten, bedacht smoesjes over van de trap vallen en zo, om mijn blauwe plekken te verklaren.

Maar mijn vriendin geloofde mijn smoesjes niet. Zij vermoedde dat er iets geks gebeurde in mijn huwelijk, geloofde onze schone schijn niet... Zij doorbrak de verbeelding, zij kreeg mij aan het praten, zij gelóófde mij, zomaar zonder dat ze het echt had zien gebeuren. Zij geloofde me niet alleen, zij vond zelfs het gewelddadige gedrag van mijn man onterecht, zij keurde het af, zij vond het mishandeling. Langzamerhand werd mijn verbeelding mijn werkelijkheid. Het begon tot me door te dringen dat het ècht waar was dat mijn eigen man geweld tegen me gebruikte... Ik 'vergat' het niet meer, ik bleef de pijn voelen, zag dat de blauwe plekken èchte blauwe plekken waren, dat mijn kapotte lip ècht kapot was, dat mijn kneuzingen echt waren. Ik had steeds weer de ondersteuning van andere vrouwen nodig, die me geloofden, die met mij mijn werkelijkheid waar vonden, om me staande te houden, om niet te 'vergeten'. Ik zag voor het eerst een film, waarin andere vrouwen vertelden hoe zij mishandeld werden. Dit shockeerde me vreselijk, er waren nog veel meer vrouwen zoals ik en allemaal hielden we de schone schijn op voor de familie, voor de burens en lieten we elkaar alleen...

Ik begon van mijn man te eisen dat hij me niet meer op een gewelddadige manier aanraakte. 'Je accepteert me niet zoals ik ben, je houdt niet echt van me', zei hij.

Op onze relatietherapie bracht ik heel voorzichtig en bibberend ter sprake dat hij mij in elkaar sloeg en dat ik het als een noodzakelijke voorwaarde voor het in stand blijven van ons huwelijk zag, dat we dit oplosten, dat dit niet meer zou gebeuren, (ik zag het nog steeds ook als mijn verantwoordelijkheid, dat het gebeurde, ook ik zou moeten veranderen). 'Iedereen heeft wel zo zijn nadelen', was het commentaar van de therapeut en mijn man knikte... Ik was met stomheid geslagen. Langzamerhand begon ik te beseffen dat er ook mensen zijn die gewelddadig gedrag, (zolang het niet de spuigaten uitloopt, en wat is dat dan?) in een huwelijk niet afkeurden, die vonden dat dat bij ruzie maken hoorde, dat ik niet normaal was dat ik niet heel hard terug vocht en schold, dat ik me niet met hand en tand verdedigde. Dat had ik inderdaad niet gedaan, dat was stom, ik was elke keer weer zo perpleks en raakte zo verlamd door zijn agressie dat mijn kracht blokkeerde. Maar ook die paar keer dat ik wel fel werd, hielpen niet, hij was gewoon sterker, hij was een man, hij had leren vechten, hij was in dienst geweest... ik was een vrouw, ik had geleerd madeliefjes te plukken.

Ik besepte dat ik de keus had door te gaan met mijn huwelijk, te leren vechten, te leren terug slaan en nog vele jaren ruzies en misverstanden oplossen, uitvechten OF weg te gaan, op zoek naar een ander

mens met dezelfde moraal als ik, iemand die geen geweld wil in een relatie, iemand die geen behoefte heeft me te slaan, te schoppen...
Ik ben gegaan... ik heb iemand gevonden... ik ben tot rust gekomen... Nog steeds kan ik me moeilijk

voorstellen dat mishandeling bijna elf jaar lang een deel van mijn leven is geweest. Ik zie het nog aan een paar plekken op mijn benen, aan mijn voortand waar een stukje van af is en ik weet het door mijn nachtmerries die nog steeds niet voorbij zijn...

ZAKGELD

43|1978

Laatst op bezoek bij een kennis. Groot huis, 3 kinderen, een in- en uitlopen van vriendjes en vriendinnetjes. De deurbel die zich om de 5 minuten laat horen, en door niemand wordt beantwoord, totdat zij zuchtend opstaat. De kinderen die haar vragen boven te komen, omdat ze hun zwemgoed niet kunnen vinden, de moddervoeten op de onlangs schoon gemaakte vloer, de herrie van een radio en elders een pick-up met een hoog aantal decibellen. Zij zit op het puntje van de bank, klaar om op te springen.

Aan de eettafel is zij degene die het dichtst bij de deur zit, zo makkelijk om de schalen af en aan te voeren. Ze ziet er moe uit, zelf zegt ze dat ze ook zo weinig slaapt omdat haar man 's avonds zo graag nog laat opzit, en haar nog even voor zichzelf wil hebben nadat de kinderen om 10 uur naar bed gegaan zijn. De meeste avonden van de week gaat zij dan ook om 1 à 2 uur naar bed en slaapt dan slechts

5 uur, want de kinderen moeten morgen vroeg naar school.

Ik zucht en kijk eens om me heen. Wat een grote tuin, zeg ik. Ja, de tuin is erg fijn, maar kost een heleboel werk. Onderhoud jij die dan, vraag ik. Ja, zegt ze, dat doe ik altijd op vrijdag, want mijn man vindt het zo ongezellig als ik bezig ben in de weekenden. Ik zucht weer. Tegen 6 uur wordt ze zichtbaar nerveus, ze roept de kinderen om hun rommel op te ruimen en zelf maakt ze de tafel leeg en brengt de theekopjes naar de keuken. Haar man komt thuis, hij kan niet zo goed tegen rommel, vandaar. Een grote mercedes komt aanrijden, glanzend en schoon. Weet je, zegt ze, ik verdien zelf ook wat geld. O ja, vraag ik geïnteresseerd, wat doe je dan? Nou, in de weekenden maak ik de mercedes schoon, ik zuig hem uit en maak de asbak leeg, daarvoor krijg ik dan 10 gulden. Maar ja, de kinderen merkten dat en nu doen zij het.

HUISVLIJT: PA'S NIJD

43|1978

Mijn moeder kon, met vijf schoolgaande kinderen waarvan een studierend (zonder beurs) en het niet al te hoge inkomen van mijn vader nog wel rondkomen, als ze ekstra zaken als uitgaan, nieuwe kleren of gordijnen of af en toe een permanentje maar uit haar hoofd liet. Om over vakantie maar helemaal niet eens te praten.

Doordat ze in een vissersdorp woonde, was het mogelijk om thuis (tarief)werk te doen. Garnalen pellen bracht, als je er een beetje routine in had en dóór kon werken zonder steeds van het werk weg geroepen te worden door vragende kinderen of fluitende ketels, hooguit f 100,— per week op, maar het was altijd mooi meegenomen. Veel vrouwen in ons dorp pelden garnalen, maar toch bleef hun gezin daardoor het stipendium van armoe krijgen van de buitenwereld, wat maakte dat mannen over het algemeen afkeurend stonden tegenover het pellen. Ze beschouwden het als een verwijt aan hen dat ze niet genoeg in brachten.

Maar goed, na lang aarzelen, omdat ze bang was niet genoeg tijd over te houden voor huishouden en gezin, haalde mijn moeder een emmertje garnalen in huis.

't Mocht van pa, want moe wist het zo te regelen dat hij van het pellen niets zag. Hij had immers een afschuw van de stank, de vieze emmers en van al wat hem er mee konfronteerde. Als hij thuis kwam van zijn werk wenste hij niets te merken van mijn moeders arbeid, zoals hij het altijd vanzelfsprekend had gevonden dat alles dan blonk en glom.

't Huishouden bleek, door een betere organisatie en

niet elke dag alles weer een beurt te geven, veel minder tijd in beslag te nemen dan voordien. Iets wat mijn vader nogal wantrouwig maakte ten aanzien van de kwaliteit van het huishoudelijk werk: 'Je moeder heeft tegenwoordig tijd over. Ze doet alles nu zeker met de franse slag.'

Toen het ene emmertje er later twee, zelfs drie werden, kwamen zijn bezwaren al sterker naar voren. Haar loon was bestemd voor dingen die eerst ook niet nodig waren, dus nu ook niet. Garnalen pellen was eigenlijk overbodig en slecht; mijn moeder had volgens hem minder tijd voor de kinderen en liet zich door haar hartstocht meeslepen. Ze wilde alleen meer verdienen om maar meer te kunnen uitgeven. Dat de verdiensten grotendeels opgingen aan studiekosten en huishouden wilde hij niet horen. Eigen behoeften van mijn moeder werden regelrecht ontkend. Ook was het natuurlijk lariekoek dat hij zich als kostwinner die voor vrouw en kinderen moet kunnen zorgen, in zijn eer voelde aangetast. Op het laatst liep de spanning echter zo hoog op dat mijn moeder kon kiezen tussen hem of de garnalen. Omdat hij meer binnenbracht dan de garnalen en zij emotioneel en financieel verder volkomen van hem afhankelijk was, viel de keus weer op hem. Dat hij zijn dreigement tot weggelopen ooit ten uitvoer gebracht zou hebben, is hoogst onwaarschijnlijk; daarvoor was hij te katholiek en zij te onderdanig. Dat dergelijke chantage mogelijk was en m.i. nog steeds is (misschien op andere manieren maar op grond van dezelfde argumenten) vind ik beschamend.